

A PSALTERIUM UNGARICUM VILÁGKÉPE ÉS A XXIX. ZSOLTÁR

A régi magyar irodalom vallásos ideológiai meghatározottsága a zsoltár-műfaj esetében különösképp nyilvánvaló. A zsoltár mindörökké egyetemes szubjektivitása, a műforma költői örökélete ugyanakkor eleve lehetőségét kínálják ma is korszerű esztétikai üzenetek kifejtésének és tudatosításának. A zsoltár mindenkor „aktuális”; több évszázados teológiai vértetén mai irodalomfogalmaink szerint is költészet tör át. A *Psalterium Ungaricum*, Szenci Molnár Albert 1607-ben megjelent zsoltároskönyve darabjait a régiség irodalmi tudata természetesen istenes éneknek tekintette, az idők során azonban mindenekelőtt azok a fordítások népszerűsödtek leginkább, amelyeket művészi erő és személyesség is áthívített. Molnár Albert számos kiadást megért zsoltárgyűjteménye éppen amiatt nevezhető a legsikeresebb régi magyar verseskönyvnek, mert megítélésében a teológiai szempont mind inkább átadta — a költői, a művészi maradandóság következtében *átadhatta* — helyét a világi, az esztétikai természetű befogadásnak.

A zsoltároskönyv megítélésének vizsgálódási köre azonban az utóbbi négy évtizedben sajnálatos módon szinte mit sem tárgult. Legfontosabb antológiáink ugyanazt a három-négy zsoltárt szerepeltetik. A Horváth János által szerkesztett *Magyar versek könyve* 1937-ben a XXIII. („Az Úr énnékem őriző pásztorom . . .”), a XLII. („Mint az szép híves patakra . . .”) és a XC. („Tebenned bízunk eleitől fogva . . .”) zsoltárt közölte, a régi magyar irodalmi *Szöveggyűjtemény* (1951, 1963) e három zsoltárhoz csak a LXV-et tette hozzá („Az Sionnak hegyin Úristen . . .”), a *Hét évszázad magyar versei*

c. gyűjteményben (1972) ugyancsak a XLII., LXV. és a XC. zsolttár kapott helyet. Ami az elemző megközelítéseket illeti, bizony ezekkel sem bővelkedhetünk! Tolnai Gábor húsz évvel ezelőtt a LXV. zsolttárra vetett erős fényt,¹ a teljes zsolttároskönyv vizsgálatára azonban Szenci Molnár Albert születésének 400. évfordulójáig kellett várnunk, amikor is Bán Imre és Bóta László,² valamint a Kortárs emlékszámában felvonuló írói tisztelgések szerzői: Féja Géza, Fodor András, Somlyó György, Sütő András és Szabó Magda,³ illetve leginkább az összegező tanulmányra vállalkozó kitűnő csehszlovákiai magyar költő és esszéista: Tózsér Árpád⁴ kísérelték meg Szenci Molnár költői rangjának az eddigieknél tágabb nézőpontú tudatosítását. Tózsér Németh László emlékezetes ítéletével szembehelyezkedve („Molnár Albert nem volt poéta-ember”) Szenci Molnárban „az első valóban nagy polgári származású magyar költőt” látja, helyét közvetlenül Balassi mellett jelöli ki és gazdag idézetanyaggal szemlélteti pl. zsolttárainak kozmikus tágasságát és emberközpontú földi realizmusát, makrokozmosz és mikrokozmosz azonosságainak a magyar zsolttárokból is kitetsző reneszánsz jellegzetességeit.

A Kortárs Szenci Molnár-emlékszámának élén egy addig egyáltalán nem emlegetett remekművű zsolttár, a XXIX. psalmus közzétételével igyekeztünk felhívni a figyelmet Molnár Albert költői nagyságára. A versnek más helyen vázlatos elem-

¹ TOLNAI GÁBOR: *Szenczi Molnár Albert értékelésének néhány kérdése*. It 1954. 152–162.

² BÁN IMRE: *Szenci Molnár Albert, a költő*. — BÓTA LÁSZLÓ: *Szenci Molnár Albert összefüggései a XVI. századi zsolttárfordítókkal*. Előadások 1974. május 17-én a sárospataki Szenci Molnár-ülésszakon.

³ Ezek az írások a Kortárs 1974. évi augusztusi számában jelentek meg: 1188–1202, 1223–1226, 1207–1213, 1205–1206, 1214–1221.

⁴ TÓZSÉR ÁRPÁD megszólalását ugyancsak kértük és vártuk, de végül is csak a pozsonyi Irodalmi Szemle októberi méltó összeállítását érte el: *Szenci Molnár Albert (Születésének 400. évfordulójára)*. Irodalmi Szemle 1974. 630–643. — A NÉMETH LÁSZLÓ-idézet a *Molnár Albert zsolttárai és ritmikájuk* c. tanulmány első mondata. *Az én katedrám*. Bp. 1969. 90.

zését is megkíséreltük⁵ — abból indulva ki éppen, ami majd Tózsér esszéjének is egyik eredménye: hogyan tükröz a zsoltároskönyv teljes vilákképet?

★

A *Psalterium Ungaricum* felfogásunk szerint vilásképi teljességű, egységes lírai életmű, amelyben a tökéletes fordítói azonosulás, a zsoltárokba transzponált szubjektivitás teljességgel felelteti az átültetéshez alapul szolgáló szövegmin-tákat. 17. századi zsoltárokozó eleink „Szent Dávid király-nak és prófétának százötven zsoltári”-ban a teljes létezés, a világról való mindentudás lírai enciklopédiáját fedezhették fel. A 16. századi reformáció tematikai és kifejezésbeli provin-cializmusa után mindenekelőtt a helyenként megmutat-kozó monumentalitás, a képzelet és a költői megjelenítés hatal-mas léptéke feltűnő:

Legottan az föld szörnyen megindula,
Az hegyek fundamentoma mozdula,
Rengedeznek, reszketnek szertelen,
Mert haragra indult az Úristen.
Nagy sűrű füst megyen föl az ő orrán,
Rettenetes tűz szájából kirohan,
Ki miatt az ég széjjel villámik,
Mert az ő sebes haragja látszik.

— — — — —
Nagy kőesők hullnak, tűzláng villámék,
Az Úr mennydörgése égen hallaték,
Rettenetes szó adaték tőle,
Kőesőt, villámást földre löve.

Elszéleszté azokat nyilaival,
És elrettenté ő villámásival,
Meglátszának az vizek mélységi,
Fölnyilának az földnek feneki.⁶

(XVIII. zsoltár)

⁵ Magyar Hírlap, 1974. szept. 1.

⁶ A zsoltáridézetek lelőhelye mindvégig STOLL BÉLA kritikái kiadása: *Régi Magyar Költők Tára, XVII. század.* (A továbbiakban: RMKT) 6. köt. Bp. 1971.

Ezek a Nyéki Vörös Mátyás kozmikus látomásait és Zrínyi eposzának nyelvi erőteljességét előlegező, roppant méretű és mozgalmas víziók csak szaporíthatók: „Az Úristen mintegy tömlőbe / Szorítja az tenger vizét” (XXXIII. zsoltár), „Az föld rendüle, csöpöge / Az egeknek verejtéke” (LXVIII. zsoltár), „Az föld megrendüle szörnyen, / Utad lőn az nagy tengeren” (LXVII. zsoltár), „Az hegyek szökdöstek, mint az kosok / És az halmok, mint az juh bárányok” (CXIV. zsoltár). A végtelen dimenziók főként a föld, a tenger és az égboltozat hármassága által kínált költői képzetekben jelennek meg, rendszerint csodává fokozott természeti jelenségektől kísérve:

Az vizet környüled, mint kamarát,
 Elfölalkottad, mint szép palotát,
 Az felhőkön úgy jársz, mint egy szekéren,
 Az szelek szárnyokon hordoznak szépen,
 Angyalidat sebes széllé teszöd,
 Mint száguldó postákat kiküldöd,
 Mennydörgés, tűz, láng, villámás előtted,
 Mint kész szolgálid, úgy függnek tetőled.

(CIV. zsoltár)

A teológus Szenci Molnár Albert zsoltárköltészetének ez a szemléleti és képi tágassága ha nem is mutathat egyező megfelelést a világi Janus Pannonius lírájának Klaniczay Tibor által kiemelt kozmikus és mitológiai képzetrendszerével, valamint Balassi Bálint szerelem- és szépségkultuszával,⁷ mégis közelebb áll hozzájuk feltétlenül, mint a reformáció földhözragadt bajokat panaszoló költőihez. Janus Pannonius, Balassi és olykor Szenci Molnár pegazusa is a csillagokig rugtat, a Szkhárosi Horvát Andrásé, Sztárai Mihályé, de még a Hel-tai Gásparé is a mezőváros porában húzza a szárnyát.

A zsoltárok biblikus világgépi teljessége azonban éppen abból adódik, hogy a monumentalitással egyszerre van jelen a köznapi is, hogy az együgyű „kössig”, a műveletlenebb

⁷ KLANICZAY TIBOR: *A magyar irodalom reneszánsz korszaka. Reneszánsz és barokk*. Bp. 1961. 33–34.

zsoltároozók ugyancsak meglelik a psalmusokban a maguk kisvilágát. A híres XC. zsoltár a beláthatatlan végtelen és a fel-fogható véges kettősségét tudvalevőleg így közli velünk:

Mert ezer esztendő előtted annyi,
Mint az tegnapnak ő elmúlása,
És egy éjnek rövid vigyázása.

A zsoltárokból a „rövid vigyázás”-nyi hétköznapiok megannyi életszerű jelenetét és jelenségét emelhetjük ki. Tolnai Gábor a LXV. zsoltárról szólva egyenesen „a XVII. század eleji mezővárosi polgár legszebb líráját emlegeti,⁸ Sütő András szerint „A létnek oly boldog számbavétele, mint amilyen a 65. zsoltár a sionhegyi dicsérettel: napjainkig melengető utópia.”⁹ „A létnek” szinte a LXV. zsoltárra felelő, hasonlóan „boldog számbavétele” a LXXII. zsoltár:

Alábocsát szép kedves esőt
Az kaszált mezőre,
Csöpögtet nagy szép kedvességöt
Az elszáradt földre.

— — — — —
Tereznek szép sűrű gabonák
Az hegyoldalakon,
Az szép vetések ingadoznak,

— — — — —
Mint az szép zöld pázsit mezőben
Az füvek villagnak.

Ugyanígy a CIV., amely címe szerint is *Dicséreti az Istennek az teremtett dolgokról és szép rendiről*. A már idézett monumentális elemek e dicséretben a mezővárosi kisvilággal, a mikrokozmoszsal elegyülve vannak jelen. „Mezőn járó baromok”, „erdőn lakó vadállatok”, „égi madarak”, „szép hasznos esők”, szénát termő rétek, gyümölcsök, bor, kenyér, de még a patkányok és hörcsögök is említetnek e „boldog számbavétel” során, sőt maga a dolgát tévő parasztember is megjelenik:

⁸ TOLNAI GÁBOR: I. m. 158.

⁹ SÜTŐ ANDRÁS: I. m. 1206.

Az ember reggel fölkel idejen,
 És tiszti szerint munkára megyen,
 Szántóföldre, rétre, kertben, szőlőben,
 És ott munkálódik mind estveiglen.

A „Libanus hegye” és az ordító oroszláncölykök persze nem hagynak kétséget afelől, hogy az eredeti színtér a bibliai tájakon keresendő, Molnár Albert azonban az *eszterág* és a *jegenyefa* emlegetésével mégis oly magyarrá teszi a verset, hogy csakugyan rászabhatjuk akármelyik csallóközi, mátyusföldi városkára:

Az eszterág is ő fészkrét ott rakja,
 Az jegenyefákon vagy on hajlékja.

A CII. zsoltár irodalmias pelikán-hasonlatát ugyanilyen életteli erővel követi a hazai hangulatú hétköznapias hitelesítés:

Ollyá löttem, mint az bagoly,
 Ki az kietlenben huhol.

Olyan vagyok minduntalan,
 Mint veréb az eszterhában,
 Azmely egyedül maradt.

A zsoltároknak ez a teljes világkép-érvényű kettőssége, a rendkívüliség és a hétköznapiság váltakozása Szenci Molnár Albert fordításaiban a szenvedély és a személyesség állandó jeleivel egészül ki. Mennyire azonosul a fordító az üldözött Dávid király eget-földet betöltő átkaival, hogyan „perel perlőivel” — mindez könnyen igazolható. Nehezebb feladat az élményszerűség, az átélés esztétikai minőséggé alakulásának bizonyítása.

★

A fenti alapvetés után vizsgálódásaink körébe ezen a ponton kell bevonnunk Szenci Molnár Albert XXIX. zsoltárát, hiszen talán az egyetlen psalmus ez a százötven között, amelynek mélyen rejlő és több rétegű személyességét életrajzifilológiai tényekkel hitelesíthetjük.

XXIX. ZSOLTÁR

1. Mostan ti hatalmasak,
Tekintetes nagyurak,
Adjatok az Istennek
Dicsőséget nevének.

Mint hatalmas Istenteket,
Féljétek tisztelvén őtet,
Szent templomában áldjátok,
És térdet, fejet hajtsatok.

2. Az Úr szava megzendöl,
Az vizeken megdördöl,
Mennydörgő dicsősége
Elhat az nagy tengerre.

Az Úrnak oly erős szava
Nagy hatalmát megmutatja,
Az Úrnak dördülő szaván
Nagy volta meglátszik nyilván.

3. Az Úristennek szava
Az cédrusokat rontja,
Töri az cédrusfákat,
Libanuson állókat.

Az Libanus és Sirion
Ugrándoznak borjú módon,
És mint az Egyszarvú vemhe
Tombol az sűrő erdőbe.

4. Az Úrnak szava széjjel
Sebes tűzlángot lövell,
Az pusztát megrettentí,
Az Cadést megrendéti.

Az Úr szava úgy megzendül,
Hogy az szarvas idétlent szül,
Nagy harsagásától annak
Az erdők fölszakadoznak.

5. De az ő templomában,
Ő hívei mindnyájan
Hirdetik nagy erejét,
Beszéli dicsőségét.

Az Úr ült az özönvízen,
Mint bíró ítélőszéken,
Az Úrnak ő királysága,
Örökké megáll országa.

6. Az Úr az ő népének
Erőt ad seregének,
Őket híven megtartja,
Békességgel megáldja.

Mai sugárzásában, pusztán szövegversként szemlélve e zsolnárt, első olvasásra megkap nyelvi erőteljessége. A feszes kompozíciót is egyetlen pillantásra befogja a szem: nincsen felesleges a versben, a régiség költői gyakorlatára oly jellemző körülményes verskezdet és zárás helyett minden strófában magát a költői közlést kapjuk. Csak a strófák tartalmi—hangulati—nyelvi intenzitása különböző: az első afféle megszólítás, felszólítás, a második, harmadik és negyedik az isteni mindenhatóság jeleinek erőteljes hangzatú számbavétele, az ötödik és a csonka hatodik a vers megnyugvó lezárása: a dinamikus képeket nyugalmas elrendeződés váltja fel; megismétlődik a templomi színtérre való utalás, a kezdő megszólításra pedig — mintegy kikerekítő berekesztésként — fo-háshzkodó-áldó formula felel. A Theodor Beza verziója nyomán készült fordítás nagyjából hármas tagozódása nem oly pontos illeszkedésű persze, mint a magyar reneszánsz eredeti mesterdalaiban, Balassinál vagy Rimaynál, de mégiscsak a kor poétikai jellegzetessége a zártsággal, a tartalmi építőelemek körülbelüli egyenrangúságával és linearitásával együtt.¹⁰ Világosabban kitetszik mindjárt, hogy Szenci Molnár verse valóban mennyire Balassi és Rimay nyomdokán jár, ha a XXIX. zsolnárt fél századdal korábbi fordításával vetjük egybe. Sztárai Mihály — akinek fordításait a *Psalterium Ungaricum* bevezetőjében Molnár Albert Szegedi Gergely énekeivel együtt a „legszebbek”-ként emlegeti¹¹ — a Biblia nyomán ezt a psalmust is lefordította, és nem is akárhogyan. Ámde a reformáció didaktikus, tempózó versmodorából Sztárai sem bújhatott ki. Ami Szenci Molnárnál körítés nélküli, egyenes költői közlés, önála „Szent Dávid próféta” intő monológja:

¹⁰ Vö. *A reneszánsz verskompozíció és felbomlásának néhány példája Rimaynál*. ItK. 1970. 500–502.

¹¹ RMKT XVII. század. 6. köt. 15.

„Titeket — mond, intlek ez világon, kik nagy urak vattok . . .” — kezdi a zsoltárt, majd tanító célzatú előszámlálás következik: „Reá gondolatok ha az égből mennydörgést hallotok, / Nagy záporessővel, villámással, mennyütéssel láttok”¹² stb. Miket művel „Hatalmas Istennek ő haragja”, mind ezt Sztárai Molnár Albertnél világosabb epikus teljességgel közli vélünk, a keményebb zengés, a tömörség rejtelmei azonban az ő „szabad lírai fordulatosság”-ot nélkülöző, „csendes folyású”¹³ verséből hiányoznak:

Az Isten haragja eltördeli az nagy cédrusfákat
Az Libánus hegyén, Seír hegyén az nagy magas fákat,
És téstova hányja hamarsággal mintegy pozdorjákat.

Igen szökdöcsölnek és ugrálnak, hogy egymásra hullnak,
Mint unkornisnak ő fiai, szintén úgyan járnak,
Isten haragjának, hatalmának mert azok helt adnak.

Isten haragjának nagy hatalma az Kádes pusztáját
Nagyon rettegetti, mikor látjuk tüzes villámását,
Akkor ott meglátnád az vadaknak szélyelfutosását.

Akkor az szarvasok ijedtekben fiokat elhányják,
Kik nyolc holnapiglan ő fiokat méhekben hordozzák,
Ő fiazásoknak nehéz voltát azzal elmúlatják.

Dávid király intelmeivel sem Sztárai, sem Szenci Molnár nem látszik különösebben azonosulni a XXIX. zsoltár szép strófaiban. Szenci Molnár fordítását még szinte személytelennek is mondhatnánk, az a típusú személyesség pedig, amellyel pl. a sionhegyi dicséretet, a LXV. zsoltárt jellemezhetjük, nincsen is benne a versben. A XXIX. zsoltár személyes ihletettsége más természetű. Ennek kifejtéséhez Szenci Molnár Albert többnyire latinul vezetett naplójának zsoltár-utalásait célszerű megvizsgálni: milyen biográfiai pillanatok kö-

¹² RMKT V. köt. Kiad. SZILÁDY ÁRON. Bp. 1886. 85–86.

¹³ HORVÁTH JÁNOS jellemzi e szavakkal Sztárai énekeit: *A reformáció jegyében*. Bp. 1957. 2. kiad. 67–68.

zepette bukkannak fel a naplóban a zsoltár-hivatkozások, milyen élethelyzetek érzelmi kifejeződései?

Ragadjunk ki csak egyetlen példát, jóval a *Psalterium Ungaricum* megszületése előtti időszakból. 1599-ben a magányos Molnár Albertnek németországi barátai nősülést tanácsolnak. A huszonötéves fiatalember meg is szemléli velük együtt egy üvegárús özvegyasszony csinos leányát, akinek néhány napi habozás után majd a kezét is megkérheti. Amikor a tudós barátok leánykérőben járnak, Szenci Molnár izgatottságában természetes mozdulattal nyúl a latin zsoltároskönyv után, és azokat a zsoltárokat kezdi olvasgatni, amelyekben Dávid király azt kéri az Úrtól: mentse meg őt a meghíúsult törekvések szégyenétől. „Mikor már négy zsoltárt elolvasott” — kommentálja Dézsi Lajos a napló eredetileg szűkszavúbb feljegyzéseit¹⁴ — „és a 29-nek *negyedik versénél* járt, ahol ez áll: »a felséges Istennek szava megdördült«, úgy tetszett neki, mintha valósággal mennydörgött volna”, és félelem költözött szívébe. A leánykérő kísérlet valóban nem sikerült, Molnár Albert lázálomba esett, s rémlátásaiból „fel-felriadva egyik . . . lakótársát költötte fel, hogy énekeljék el együtt a 91. zsoltárt: »Nem léssen félelmed néked éjjeli irtózástól«”.¹⁵ Dézsi Lajos múlt század végi Szenci Molnár-életrajzának tartalmi összefoglalása megérdemli az idézést, mert a XCI. zsoltárról szólva Molnár Albert naplójának eredetileg latin utalását a nyolc évvel későbbi *Psalterium Ungaricum* soraival helyettesíti. De megérdemli a kritikát is, mert a XXIX. zsoltár esetében csak magyarra fordítja a napló szövegét: „*Vox Dei maiestatis intonuit* — a felséges Istennek szava megdördült.” Érthetetlen, miért nem a magyar zsoltároskönyvet idézi itt is, hiszen a XXIX. zsoltár fordításában Szenci Molnár Albert oly zengő erőteljességgel próbálja magyarul visszaadni az Úr hangjának megdördülését:

¹⁴ SZENCZI MOLNÁR ALBERT *Naplója, levelezése és irományai*. Kiad. DÉZSI LAJOS. Bp. 1898. 24–25.

¹⁵ DÉZSI LAJOS: *Szenci Molnár Albert*. Bp. 1897. 170–172.

Az Úr szava megzendöl,
 Az vizeken megdördöl,
 Mennydörgő dicsősége
 Elhat az nagy tengerre,
 — — — — —

Az Úristennek szava
 Az cédrusokat rontja,
 Töri az cédrusfákat,
 Libanuson állókat.
 — — — — —

Az Úrnak szava széjjel
 Sebes tűzlángot lövell,
 Az pusztát megrettentí,
 Az Cadést megrendéti.

És rátalál Molnár Albert a remekmű-értékű, klasszikus megoldásra is — éppen a naplóban megjelölt negyedik vers, azaz a *negyedik versszak* befejező soraiban:

*Az Úr szava úgy megzendül,
 Hogy az szarvas idétlent szül,
 Nagy harsagásától annak
 Az erdők fölszakadoznak.*

Nem titkolhatjuk el megrendültségünket: mily tökéletes művészi telitalálat ez a kiemelt két sor: a mennydörgésben idéetlen borjat szülő, vajúdó szarvas képe. Ne azt részletezzük most: égi és földi képzetek — megint a rendkívüli és köznap! — hogyan kapcsolódnak itt a zsoltárt annyira jellemző szerves egységgé; miként hatja át, tételezi fel egymást a két sor; a rím véletlen tökélyét, modern izgalmaikat se feszegezzük; arra kérdezzünk rá inkább: honnan tör fel ez a kivételes érzelmi erő és művészi biztonság? Pontosan válaszolhatunk: feltétlenül a személyes átélésből. Mert hogyan is képzelhetnénk el, hogy amikor Szenci Molnár Albert fordítói munkája során a XXIX. zsoltárhoz érkezett, nem jutott eszébe a megrendítő személyes tapasztalat: miként lapozta ő már a XXIX. zsoltárt 1599-ben is, amikor éppúgy megdördült az ég fölötté, mint a psalmus strófaiban.

Nem lehetett másként: a XXIX. zsoltár jelével megpecsételt testi-lelki megpróbáltatás fájdalmas emléke segíthetett hitelesíteni még a szülő szarvas fájdalmát is.

A XXIX. zsoltár személyességét eddig e zsoltár élményének 1599. évi erős emlékével magyaráztuk. Nem szabad azonban arról sem elfeledkeznünk, hogy a XXIX. zsoltár olvasásának pillanata nemcsak egybeesett Szenci Molnár érzelmi kudarcával: csodás égi jel és földi szerencsétlenség is éppen úgy illeszkedik egymáshoz a zsoltárban, ahogy akkor valószínűleg lejátszódott. Megdördült az Úr szózata — Molnár Albert égzengés dőrejét vélte hallani; félelmében idétlen borjat kölykezett a szarvas — nem sikerült a leánykérés. Ime tehát a személyesség kettős rétege: a zsoltár-élmény és az élethelyzetnek megfelelő jelképes egybeesés a zsoltárbeli példázattal. Turóczi-Trostler József szögezte le időtállóan, hogy Szenci Molnár „érzelmi életének” legtöbbször a zsoltár „a legközvetlenebb, legünnepibb megnyilatkozási formája”, hogy „teológus létére nem választhat más formát... a zsoltárforma az egyetlen, amely alkalmasnak látszik arra, hogy kifejezhesse benne, mégpedig a vallási-teológiai tartalmak sérelme nélkül, költői hajlamát, világi tapasztalatait és lírizmusát.”¹⁶ Ha hozzátesszük e pontos megállapításhoz, hogy a régi magyar vallásos költészet nem ismerte, elképzelhetetlennek tartotta kifejezni a szerelmet és kapcsolódó érzéskörét — legfeljebb az ördög kísértésével viaskodott —, a XXIX. zsoltár érzelmi dokumentum-értékét még inkább hangsúlyoznunk kell. A félszeg tudós teológus nem szólhat szabadon szerelme-ről és csalódásról, érzelmi életének kudarcait csak a zsoltároskönyv mohó fellapozásával értelmezheti. És ahogy egykor Petrarcanak a Monte Ventoso csúcán Szent Ágoston vallomásainak könyve a messzi hegyek és vizek látását értel-

¹⁶ TURÓCZI-TROSTLER JÓZSEF: *Szenci Molnár Albert Heidelbergben. Magyar irodalom — világirodalom*. II. köt. Bp. 1961. 149—150.

mező résznél nyílt ki éppen, úgy talált rá Szenci Molnár is a XXIX. zsoltár baljóslatú előrejelzésére: „Az Úr szava úgy megzendül, / Hogy az szarvas idétlent szül . . .” A zsoltároskönyvben a szerelemérzés kifejeződését persze hiába is kereste volna. Szent Dávid király és próféta nem az énekek énekét énekl: férfi és nő érzelmi kapcsolata a psalmusokban legfeljebb a születés, a gyermek iránti szeretet és a siratás ősi emberi helyzeteire korlátozódik. „Gyászban jártam lehorogadva, / Mint ki az anyját siratja” — hangzik fel a vallomás a népdal tisztaságával a XXXV. zsoltárban. A „házi állapatról” tanúságot tévő CXXVII. zsoltár szerelem helyett így ünnepli a szeretet és a család misztériumát: „Azkiknek gyermeki vadnak, / Szép ajándékkal láttatik . . . Oh mely drága adományok, / Hogy cz ily apró gyermekek / Ékesen fölnevekednek . . . Nyilván boldognak mondatik, / Ki bővölködik azokkal . . .” Hasonlatos idilli jelenetet rajzol a CXXXI. zsoltár: „Mint midőn az kisgyermeket / Elfogják anyja tejétől . . . Mint az együgyő kisgyermek, / Kit az csecs mellől elvesznek . . .” A születés-motívum pedig teljesen a XXIX. zsoltárra emlékeztető módon kerül elő már a VII-ben: „Kiből idétlen fiat szül, / Mert szándéka megszegyenül.” A legtöbb, amit Szenci Molnár elmondhat szerelemről és vágyakozásról, éppen a VII. zsoltár most leírt sorában fejeződik ki teljes pontossággal: „szándéka megszegyenül”. A napló nyomán felidézett 1599. évi leánykérő jelenet éppúgy ezt példázza, mint 1602-ben Löchler Margit vagy Toussaint Júlia ugyancsak sikertelen megkörnyékezése. Mivel a napló e két későbbi felsülésről sokkal szűkszavúbban, éppen csak egy „Frustra” — „Hiába” odavetésével tájékoztat,¹⁷ a valóban megrendítő csalódásnak az üvegárús özvegy leánya iránti reménytelen vágyakozást kell tartanunk.

Majdnem egy évtized múltával erről a fiatalkori érzelmi kudarcról vall a megszegyenülés emlékét fájdalmas lírává oldó XXIX. zsoltár.

¹⁷ Vö. *Naplója, levelezése és irományai*. Id. kiad. 33–34, 437., — DÉZSI LAJOS: I. m. 172, 105–106, 108.